

PENCKÓFER JÁNOS

FÉNYFOLYAM

(Folytatás)

Bolond lélek, az kell!

1

Ördögök is, angyalok is, azaz: démonok és angyalok – De hú, miféle szédült képzetek és indulatok! – jelentkeztek, egyre többen lettek, Egyre többen lettünk, pedig Most először s utoljára fordult elő az, hogy Kozma Tivadar meg Pflumm Gábor különvált, elköszönt a társaságtól. Ahogyan a kislánykórus hangja elszállt, s Lahota Anett vitte az ikreket, hát Koleszárék s Kissék szintén gyorsan kapták magukat, mert Hogy is maradhatnának – Gondoltuk –, hogyan bízhatnák csupán a háziasszonyukra Tivadart és Gábort, de amikor Kábé félóra után mégiscsak megjelentek, visszajöttek, de még milyen – ahogyan Skirecki Margit s Ivett megjegyezte –, Milyen világra véve a figurát, Milyen puccos szerkóban lejtettek el az asztalorok között, s Milyen kivirultan, kifickósodottan, hát az Nagy meglepetés lett, szinte jeladás volt –: Kezdődhet a buli. De ha mindez Tivadar és Gábor szerint belemagyarázás lenne, akkor is Valami ilyesféle történt, hiszen ekkor, éppen ekkor fordult szertelenebb hangulatba a beszéd, a beszélgetés, kacarászás, mert e tovább folytatkozott harminchatok ekkor lettek, ekkor váltak igazi tömeggé: Nem közösségi lett ez a felszabadult érzés – Takáts-Kissel mondván –, Most kezdett felbomlani, ami eddig épült –: Nem egymás felé fordultunk, hanem fel-felálltak, ismerkedtek, kérdezősködtek és válaszolgattak, meg Természetesen az újabb s újabb felhozatalnak elébe mentünk, kóstolgattuk: borozgattak, ahogy illett. Jó is volt ez, igazán alkalmas lett a környezet, a hangoskodó, mulatozó társaság egészen megfelelt annak a régi kavarodásnak a felidézésére, annak a bizonyos – Teleholdas, muslicás vagy milyen – augusztusi estnek, aztán éjnek, pontosabban: az éj utáni reggelnek a felidézéséhez, mikor másnap felébredt, Amikor felocsúdott a falu, azaz mind a két kis község, és Egy perc alatt mindenki tudta Teszéden is, Vándon is, hogy Mivé lett az ifjúság, hogy Mit művelnek manapság ezek az istentagadók, hogy Éjszaka, a szabad ég alatt, A világ szeme láttára, Ilyen gyalázat nem volt még errefelé, Hát miféle szülők az ilyenek, Csak az a Vámhivatal, csak a munkahely, miközben meg a gyerek, az meg azt csinál, amihez kedve szottyán, Na, de én az enyéimet élve nyúznám meg, ha ilyesmire vetemednének, Micsoda szégyen,

gyalázat, fertő, Még hogy ezek külön emberek, mint mink, mert hogy ők kommunisták, mármint a Szpivákék, mert ezek a Kristofóriék, hát ezek talán mégse, bár a vörös zászlójukat ezek is kitűzik, mintha csak a tisztelendő kérné őket ilyesmire, Egykunya ez mind – és úgy Éreztük, láttuk, akként fortyogott augusztus elsején meg másodikán, harmadikán, úgy fortyogott az ezerkilencszázhetvenkettes év nyarának ez a néhány napja, mint még sohasem, vagy ahhoz hasonlatosan, Amiként közöttünk kavargott, alakult a beszéd, Ez a lázas kibeszélés itt, a Szórakoztatóközpontban, vagy tán ahhoz foghatóan, amiként az átépítés előtt nyüzsöghetett Itt a moxiterem, mikor moxikedd volt éppen. Időközben persze Erikáék társaságában is, de a Szpivák Józsefében is, no meg hát természetesen a másokéban szintén Megfordultunk, mindenki – Ezt nyugodt szívvel állíthatjuk –, mindenki mindenhol előfordult egyszer-kétszer, úgyhogy Nem is túl sok idő múlva Egymás közt már nem kezdődött akként mondat, hogy Azt hallottad-e, vagy hogy Uramatyám, mit tudtam meg, Na, most ettől eldobod magad –: mindenki mindent tudott, Nem is túl sok idő múlva mindenki mindenről értesült ebben a társaságban. Ahogyan azt Előzőleg megtanultuk – mondta Szedlákovics –, Lassan-lassan kiforogta magát az a láthatatlan valami, igenis beszéd közben Kiforogta magát – avatkozott közbe Takáts-Kis Zsolt –, kiforogta magát, ami múlt is, jelen is, tehát nagyon is létező volt Itt, közöttünk s körülöttük, habár így is állandóan takarásba került, mert a meghökkentőbbnél is meghökkentőbb dolgok, amelyekről lépten-nyomon tudomást szereztek, azok nemhogy segítették volna meglátni, és úgy, abban a formában azt megtartani, nem, ó nem, azok az első pillanatban Mintha falaztak volna neki: a felbukkanónak –: takarták, és így aztán Hagyták elinalni. Elég, hogyha azt a három különös Fazont hozzák fel erre példaként, azokat, akik Kora reggel itt tekeregtek, ezen a környéken, A három tetkös figurát, akikkel Tunyogi urat ugratták, hogy a lánya, hogy hát nem a Bernadett-e az, akit A tetovált nyakú ölelget s tapicol – ahogyan Cseri magyarázta ezt –: na szóval, mikor megtudták, hogy Ez a tetovált nyakú, ez nem más, mint a Kristofóri Zoltán egyszem fia, hát ők elájultak ezen: Hogy néz ki ez, Uramatyám, s nem azon törték a fejüket, hogy mit keres itt, amikor az apját holtan szállították haza tegnap éjjel. Vagy elég, ha példának a Verácskát, a Szpivák Józsi titkárnőjét hozzák fel, mert amint megismerték ezt a nagyon-nagyon mosolygós, s a magyart kedvesen törő, ilyen beszédű, sürgő-forgó asszonykát, hát ők inkább az Adjál ide sóstartót, köszike, s ehhez hasonlatos Kificamodásokon derültek, ahelyett, hogy megkérdették volna: Verácska is ott volt, amikor a Zoltán kétszer beolvasta Boross Nándor s Gál Attila nevét, amikor halálra rémulten és észveszetten gyűrte össze azt a listát, amikor

végül is Erika, meg hát ugye a polgármester úr megoldott mindent – Hogy látja e furcsaságokat, Verácska?

Nyugodtak voltak ők, hiszen – Nyugodtak lehetünk! –, ami késik: sose múlik. Ami picit késett, még tán javára is vált neki: a beszéd közben magát kiforgató valaminek, mert amikor aztán Nem tudott már elinalni többé, amikor már teljes pompájában Láttuk s éreztük a reggelt, az ezerkilencszázhetvenkettes év augusztus elsejével beköszöntött reggelt, hát ők annál jobban örültek neki, Mi annál jobban meg tudtuk becsülni. Valójában nem is Ez az élő beszéd, nem is Az itt jelenlévő házigazdáink, meg azok hozzátartozói, vagyis hát a közvetítők beszéde ragadta meg a figyelmüket, hanem egyenesen Heé Malvinka szavai nyomán kerültek ők az események közé, forgatagába, Mi szinte Malvinka fülével hallottuk és láttuk, amint Zoltán s Dániel veszekszik, Amint Káromkodtak ezek, az amúgy még jóra valónak is mondható fiúk, amikor lassan leemelték Vápa kutyát, vagyis már a kihűlt testet. Hát igen, azon a reggelen, amikor lassan becipeltek azt a szegény, kimúlt kutyusukat, bevitték az udvarukra, és a Dániel, az belekezdett abba a bolond beszédbe, hogy érzi-e Zoltán Ezt a furcsaságot, hogy Figyelj már, Zotyi, Érzed ezt a különös összemósódottságot, meg ilyesmit kezdett el beszélni, de hiába mormogott Zotyi valami olyasmit, hogy Nem össze, de Bemosni kéne neked, annak a süketelős fejednek, no, Hiába gondolná ezt valaki viccesnek, humornak máma, ő, Malvinka inkább azon volt akkor a spájazablakánál, hogy valamire ráálljon, és megnézzze, miféle, milyen összemósódottságot lát ez a Kissé kótyagos fiatalember –: dehogy érezte ő humorosnak, amit látott-hallott. Természetesen a kisszék eltűnt, Mert az sosincs meg ilyenkor, az, amelyre ráállni szokott, hogy lásson is valamit, Mikor nagy mozgás van a szomszédban, na szóval: most Nem találtam semmit, úgyhogy inkább lábujjhegyre állt, ő inkább felágaskodott, és úgy nézett a Kristofóriékhoz át, az udvarukra, de mivel a fiúknak Még csak a fejük búbját sem láthatta, nemhogy azt a szerencsétlenül járt Vápa kutyát, hát ezért az ereszüket, kútágasukat figyelte, amikor is arra lett figyelmes, Mint egy élő felhő, úgy jöttek meg, úgy rendezkedtek be – amint pár perc múlva kiderült – a Dániel feje fölé azok az ugrabugra kis micsodák, igen, megjöttek és megtalálták új helyüket ezek a kis muslicák, és mindjárt úgy kezdtek mozogni: le és fel, csak le és fel, egészen kéményszerűséget formáltak, mintha csak megzavarodtak volna – ahogy azt Berta mama is állítja –, mintha összetévesztették volna a fenyőt a Dániel fejével –: Tiszta örület. De akármilyen természetfölötti Csuda volt ez, vagy A harangkondulás még tegnap este, amikor a muslicák hirtelen elhagyták a megszokott helyüket, akármilyen titokzatosságot foglalt magába e két dolog, hát akkor is mindenki

– teszédiek, vándiak: mindenki – szinte kizárólag Zoltán azon szavaival kezdte s folytatta e felkavarodott napot, hogy hát Az istenit a fejednek, hát mit csináltál, miféle harapásnyomok ezek itt, és állítólag – ebben szintén Malvinkára hivatkozott mindenki –, nos, állítólag Zotyi még az ingét is letépte Dánielnek, mikor észrevette azokat a különös formájú harapásnyomokat, amelyeket rajta kívül ki tudja – Az Isten tudja! –, kicsoda ismert fel olyan gyorsan, s csak az Isten tudja, kinek fájhatott még ez a felismerés annyira, mint ennek a fúnak! Mi az Isten ez itt – ordította Zoltán –, Mi ez, és Malvinka szerint azt se tudta, mit csináljon – Ekkor már nyugodtan álltam ott, a zsírósödönökre helyezett gyúródeszkán –, Nézte, amint Zotyi azt se tudta, hogy hát ököllet menjen-e neki Dánielnek, ezeknek a harapásnyomoknak, avagy simogassa inkább őket, azokat a helyeket, hát nem tudta, de aztán mindjárt megállapodott az egyiknél, és óvatoskodva kezdte el tapogatni – Dani meglepetten hagyta a felkarját –, Zotyinak tán még az ujjbegyeiben is fájdalmat okozott az az összetéveszthetetlen kis hézag, melyben mindjárt felismerte, hogy az nem más, mint a két lapátfog közötti annyira megkedvelt kis rés: a jókorányi hézag, nézte, bámulta a félgörbület-formát, azt bizony: a fogsor nyomát, amely piros volt még, hiszen friss, egészen friss volt még, de hogyha valaki, hát Zoltán aztán igazán tudhatta: Holnapra, holnaputánra lassan sárgás-lilás színt ölt, így bámulta ezt a csuda formát, melyet Nemrég még a selymes nyirok, az az édes nedű, édes nyál borított, ami egyszer az ő kezefejét is beborította: Na, hogy mik történtek akkor – Mondta Malvinka szavával valaki a házigazdánk közül –, és mik történnek azóta is emiatt – ez Tiszta örület!

Tiszta bolondokháza lett az a hétfő – Heé Malvinka úgy emlékszik, hogy ez a reggel, ez az augusztus elseje hétfőre esett –, igenis, Bolondokházában éreztük magunkat, mikor egyszer csak a Szpivák József – az idősebb persze –, mikor az Erika apja elordította magát. Azt nem tudni pontosan, hogy Berta mama, ez a Szembeszomszéd, vagy a Jolánka, a másik oldalról, esetleg Magduska, ki tudja, de hát az sem kizárt, hogy Valamék vándi tahó kopogott be részegen hozzájuk, Szpivákékhoz, Mondják már, hát igaz-e, amiről – Erikáról – zeng a falu, ugyan mondják már el, mi történt az emeleti teraszukon éjjel; nem tudni, de az már bizonyos, hogy Idős Szpivák József késő délutánig bírta, ámde állítólag amikor a munkahelyéről is felhívták ez ügyben, na, Ekkor már aztán ordított, igenis Ordítva ment el a Kristofóriékhoz, ahol Valósággal leszakadt az ég. De annyira Nagy lett ott a ribillió, hogy még Heé Malvinka is megszeppent, Már csak késő este, s Igazándiból csak reggel ocsúdtam fel: Mi az Isten, hát ezek a másféle, ezek a különb emberek, ezek a más anyagból gyúrtak: úri emberek, hát ezek

Úgy káromolják az Istent, ezek úgy káromkodnak, ahogyan ő még senkit se hallott itt, Tiszavándon káromkodni, na de ez még hagyján, hanem amin veszekedtek, hát Megáll az ész! Mintha a három tisztességes háziasszony szeme, mintha Magduska, Jolánka s Berta mama Színigaza, szóval: mindaz, amit láttak, mintha mindez nem létezne, mintha Most sem Erikáról, Erről a kis harapdálós ribanckáról – És ezt a szót ne vegye már bűnömül az Isten! –, s mintha nem is Dánielről lenne szó – akit egyébként, ugye, Szpivák József vádolhatott volna valamilyen megrontással, hisz a Dani Meglett ember volt már ekkor, és amit tett, azt egy tizenöt éves kislánnyal tette, az ő egyszem kiskorú lányával –, na de semmi, mintha nem létezne, mintha ez egyáltalában meg sem történt volna! Arról ordította ezek a nagyszerű kommunisták, pontosabban: Szpivák József, az csak azt hajtogatta, Miféle agrém, hogy hát Melyik hülye, melyik paraszt, Melyik begyepesedett agyú, hogy Melyik hügyagú paraszt találhat ki olyasmit, ami szerint Vápa kutyát ő ölette volna meg, hogy ő az, aki felakasztatta a Kristofóriék kutyáját, és ez most majd romlást hoz az egész családjára, romlást mind a két falura, Na, ez tiszta bolondokháza, mintha még mindig papok bolondítanak a népet, azok nevelése élne még ebben a népben, s nem a szovjet iskoláé, amely tudományos tisztánlátást – így mondta a Szpivák József –, Ezt adott az embereknek, Na de megkeserültek, mert ő kinyomoztatja a disznóságot – Még hogy az ő kiskorú leánya azért csalta volna be az amúgy velük családi viszonyban lévő Dánielt, hogy kutyáját eközben felakasztassa valakivel vagy valakikkel – na, hát ez Valóban agrém és bolondokháza! Az meg, hogy a Kristofóriék, hogy Ti ezt ennyiben hagyjátok, na, ez aztán szép barátság, szép kis testvériség. És a Szpivák József régi barátainak szemére hánytá, hogy könyörögtek, amikor megtudták, miféle munkahely a Vámhivatal, hogy Rimánkodtatok, vigyelek be titeket is oda, azt mondtátok: rokonok meg testvérek vagyunk, s erre fel: nesze neked! Gyönyörű! És amikor már majdnem kirúgták őket a botránys eset után, amikor Apád nem tudta befogni azt a lepcsés, részeg pofáját, és kiokádta azt a hazugságot, hogy ilyen meg olyan elhurcolás, magyarüldözés, mikor a magyarországi elvtársak előtt sem volt képes befogni a letyepetye száját, akkor jó voltam, hogy ki ne rúgjanak, s erre fel: nesze neked, Józsi! Na, ez gyönyörű! És ezt a gyönyörűt, ezt Fújta, mint a bolond – ahogy Heé Malvinka mondta –, amint gyalog ment Teszédig, Szpivák József csak ezt fújta, meg a neszenekedet, de ők is, Na de mi is fújtuk, másnap elég volt csak annyit mondani, hogy Gyönyörű vagy Neszeneked, s Hosszú percekig röhögünk –: hiába, no: jólesik a más baján kacagni, nevetgélni, jólesik, ha végre Ezeknek is bajuk van – És vártuk, várták, hátha Meglesz rendszeren a böjtje annak, amit Ezek

műveltek itt köztünk évek óta, hogy hát úgy éltek, mintha királyi család lennének, mintha csak ők teremtették volna meg, s ők is tartanák fenn ezt az egész Szovjetuniót; hát sok minden kavargott bennük, leginkább csak várták, mivel folytatódik, lesz-e folytatása annak, ami elkezdődött.

2

Let. De még mennyire hogy lett! Egészen felforgatott mindent Ez a második eset, merthogy az első – amely szintén hónapfordulós napra esett, csak akkor május elsejére ébredt Vánd és Tészéd népe, Csinnadrattás, hangszórós meg sasliksütős május elsejére, mikor is a Zotyi bepólyált keze, meg hát a Szpivák-házhoz állított hatalmas májusfa kavarta fel a kedélyeket –, szóval, míg az első eset után csupán egyszer-egyszer próbált lábra kapni az a pletyka, hogy A bepólyálás után Zotyi belehabarodott Erikába, hogy Ezt a két kis embert – akármilyen vadóc is a kislány – még az Isten is egymásnak teremtette, vagy az ehhez kapcsolódó hír, hogy Csodakutyájuk lett Kristofóriéknak, állítólag Dániel találta épp a Vápa kellős közepén, és épp május elseje előtt, április harmincadikán, amíg ezek az események épp csak meg- megérintették, amit közbeszédnek mondanak az emberek, addig Ezt a második esetet nem és nem győzték kellően kibeszélni, megbeszélni, kiélvezni, Nem és nem hagyott minket nyugodni sem a teraszos, Sötétet nyögdcélselő nász – Amint azt a mi Cserink hamarosan elnevezte –, sem a harangkondulás és muslicamegzavarodás, na de az sem, miért kellett szegény Vápa kutyának ennyire hirtelen és így, hát vajon miért kellett meghalnia –: Ezek a különösségek teljes egészében felforgattak mindent –: annyira, hogy még a pólyás-májusfás ünnep is más, egy kissé nagyobb nyomatékkal mutatta magát, sőt más nyomatékokat kapott a Vápa is. Úgy kellene elképzelni – Magyarázták a teszédi vendéglátók –, hogy hát mindaz, ami most történik, minden-minden, Ami azóta történt velünk, Akár még ez az önök ideútja is, Ez a mostani ittléteket is része annak az egésznek, ami ezzel a kavarral kezdődött. Hisz gondoljuk csak el, miféle véletlen az, hogy ezen a reggelen, mikor A Magyar Nova Futurátok felkészült erre az útra, akkor a kis Morzsa kutya, Gajdos Janiék kutyája ugyanúgy, mint hetvenkettőben a Vápa, máris ott lóg a kapura felakasztva, úgy fogadja Berta mamát, s ez az asszony pedig Zotyit értesíti erről az esetről mindenki előtt, s amikor aztán végül mégis Megjősztök, amikor négy vagy öt óras késéssel megérkezik a Pekárcsik által személyesen idekísért turistacsapat, hát az a szerencsétlen Kristofóri Zoltán – Mintha egész életében erre várt volna csak – Fogja magát s meghal. Öreg Szanyieék és öreg Steczék kicsit vártak – Amint elhagyta a szájukat e Meghalt, kicsit vártak a hatással –, ámde bizonyára Gyengének

találták bölögetásainkat és rácsodálkozásainkat – Mi tagadás: ekkor mi még nem voltunk meggyőzve! –, merthogy aztán ennél sokkal nagyobb lendülettel álltak neki a mesének, s Olyan érzésünk lett – Lengyeléknek, Somogyiéknak is –, mintha egy-egy alkalommal nem is nekünk, mintha nem a turistacsapatnak mondanák, mit elmesélnek, hanem borozgatás közben Jól beolvasnának valakiknek, mintha könnyedén szeretnék bebizonyítani, csupán odavetve jelezni: Mindennel tisztában vagyunk, igenis: Jól ismerlek, kicsi lepkém, de még aprócska hernyó korodból – és A fiataljaink szerint Ezek a helyiek akár a jó gyerekek anyjukra, ezek megállás nélkül odaodalestek Erikára, amikor ez a nő mozdult, mindnyájukon látszott, mennyire feszülten figyelik, mintha csak ők is vele együtt mozdulnának, Nem tudtuk, amikor felismertük, csak homálylott valami, hogy mire vélhető ez a különös ragaszkodásuk.

Jaj, de nem a végén kéne elindulni – szólt az öreg Szanyiék s az öreg Steczék mellett kissé hangosabban Fodor Ágnes, akinek, ugye, most megint nem juthatott vendég –, Ne a végén induljunk el, hanem Kerüljünk az elejére. Gondolják már el a kedves idelátogatók, miféle véletlenek soráról beszélhet az ember – és itt még a Sunyó szerint is, aki csak felkapta erre a hangra a fejét, Sunyó szerint is Sokatmondó volt, ahogyan Ágnes elhúzta a száját –, miféle véletlenek ezek, amikor nyilvánvaló összefüggések szerint alakul Mifelénk az élet már egy hosszú ideje, merthogy a Csodakutya se, A Vápa kutya se csak úgy, az égből pottyant ide, nem, arra is van itt ember, aki hallott róla, már az ideérkezésekor megtudott róla egy-két dolgot, ami igen-igen fontos. Hétfő volt és délután – Magduska erre meg tudna esküdni –, mikor váratlanul kiskutyaugatást hallott, Felfigyeltem, mert ez új volt, ámde hiába sietett le, hogy belássa a teraszt, mindent – amit beláthatott Ebből a hatalmas Szpivák-portából és palotából –, merthogy sehol semmi, csak a kiskertben lehetett valamit kivenni – Tán a szellőzőablak segített –, csak a kiskertből hallott valami olyasfélét, hogy hát Na, te izgi-mozgi tündérlányka, zizi-susi kis hölgyemény, mit hozott neked apád, na mit hozott neked a Jocóbuba, De hát az az igazság, hogy alig-alig értettem az emberi beszédet, tudniillik éktelen haragra gerjedt, igen, éktelen haraggal volt tele az istenadta, csak az acsarkodó ugatása, az töltött el mindent, de az olyan volt, a kiskutya olyan volt, mintha tényleg megbolondult volna, Mint egy méregzsák, annak a szája be nem állt, csak acsarkodott, ugatott és acsarkodott – Hú, micsoda cirkusz lett belőle. Annyit tudott nagy nehezen kihámozni a zavarból, hogy a kutyus Csak az én kis zizikémre haragszik, De ne vedd a szívedre, kis tündérem, Ez a kutya nem normális, hát ezt nem fogom eltérni, Ez a kutya hibás kutya; úgyhogy ezzel telt a késő délután, huzakolódtak este

is, de még az éj egy részét szintén ennek kellett áldozniuk, aztán mintha minden megnyugodott volna, Mintha Szpivák József tényleg nem tűrte volna el, hogy egy kiskutyá, egy általa választott állat, amely mindenkire szívesen megy oda, hízelkedik is, ahogyan illik, ámde Erikát, az ő kis zizi-susikáját nem állhatja, na, azt nem és nem engedi még a közelébe se, mintha csak Még a szagát se állaná, úgy támadja, mintha ellensége lenne. Persze sok minden megeshet, tán még az sem kizárt, hogy létezik olyan vándi és teszédi, aki elzárkózik ettől, aki nem hajlandó összekötni Ezeket a nyilvánvaló dolgokat, de hát a tények akkor is tények maradnak: Ekkor igenis ezerkilencszázhatvannyolcat írtunk, április volt, huszonkilencedike és hétfő, és a gyönyörű-hatalmas Szpivák-házban, ebben az új Szpivák-palotában – most is hallja, ha akarja, most is hallja Magduska – amint egy kicsi kutyával huzakolódik anya, apa, kislány s fiú, mígnem másnap aztán ugye Mozikedd van, estére a legtöbb család tudja, milyen Bambulák volt Ez a Zotyi-gyerek, Ez csak bámulta A nyamvadt porszemeket, mintha tényleg hibbant lenne; és aztán a részletek, hogy miként harapott bele a Zotyi kezébe az Erika, míg később meg a délutánról mindenki megtudja, miféle csomaggal, kis batyúval érkezett haza a Dániel; a kiskutyának híre megy, és harmadnapra virradóra – még ha kicsit túlzás is ez a virradóra –, de már ott a pólya, kapuhoz kötözve ott a májfa, hallani a csinnadrattát, dől a hangszóró-zene, no meg a lelkesítő orosz beszéd, az a szovjet jó kedély, mely több más város mellett Budapestet is kapcsolja: örüljön, vigadjon, aki él és mozog, senkinek sem kell a sötét múlttal, hülyeségekkel törődnie, Egy kicsit messzebb lássunk – ragyogott a párttitkár s a vezetőség, többek közt a Vámhivatal rangos dolgozói nevében Szpivákék szintén hozzászólnak: Hiszen május elsejénél nincsen nagyobb ünnep –, hogy az emberek fejében – és itt Fodor Ágnes suttogószóra fogta magát, mert a háta mögött állítólag Szpivák József Egyik embere haladt el – meg se forduljon, miféle ismeretség az, mely egyszer csak Munkácsról Nagyhirtelenjében ideköltözik közénk, az egyik gyereklányhoz – Jaj, bocsánat! – Hölgyeményhez, úgy bizony: a tizenegy esztendőes Szpivák Erikához. De a kérdés akkor is csak kérdés: vajon miféle egy ismeretség az, mely ekkora hatalmas májusfát engedhet meg magának, hogy az egész falu, egész környék irigykedjen, és szájára vegye a gyereklányt, de leginkább a szüleiket: Miféle egy apa, anya az olyan, ki udvarlót enged a tizenegy éves lányához, miféle munkácsi szülők lehetnek azok, akik a gyerekeknek elnéznek ilyesmit, netán ilyesmire biztatják a fiukat, na, és a legidegesítőbb kérdés: miképpen cipelték azt a fát oda, hát hogy történhetett meg ez a dolog, érthetetlen: sem a Jolánka, sem Magduska, de még csak Berta mama sem hallott egy árva mukkanást

sem – érthetetlen, Amint az érthetetlen csak istenigazából, aki mindezekben nem kívánja meglátni az összefüggést, azt állítja: Véletlen, hisz az csak véletlen, hogy egyik délután még Teszédén jelenik meg egy kiskutyá, majd másnap Vánd mellett talál egy kiskutyát a Dániel, és véletlen, hogy amikor Erika becsalta magához Dánielt, hát Vápa éppen akkor adta ki a lelkét, s az is véletlen, amit a harang jelzett, és a muslicák csináltak, Az is, ugye, az is – ismételtette sziszegve Fodor Ágnes –, hogy azt pedig meg se említse már, Azt a merő, ugye szintén merő véletlenséget, hogy Szpivák Erikánkat Nagyhirтеленjében szeptembertől, elsejétől más iskolába, egy Nagyon erős munkácsiba írták be a szülők: Szpivákék, hogy aztán már csupán sok év múlva lássa viszont a falu, s mint Pekárctsik Erikát, jótevőjüket mutassa be a báty, De hát mindenki emlékszik még, nem kell bemutatni Erikánkat, mindenki emlékszik, milyen jószívú kis teremtés volt s – garantálom! – az is maradt az én édes hugicám, dr. Pekárctsik Erika, a Tsikeri és Tsa turistairóda vezetője – tette hozzá A mi polgármesterünk, és természetesen magához vont, megölelte, megcsókolta kishúgát, amiben tényleg nem volt semmi mesterséges, Ez a két testvér mindig szerette egymást.

Szent Isten, hogy micsoda egy Kinn is vagyok, benn is vagyok hangulatban Kezdtt tisztulni a kép, amikor valamennyien érezték, Van hitele annak, amiről a vendéglátóik beszélnek, Hisz még ennyi év után is kipirulnak, izgalomba jönnek, suttognak is, hangoskodnak is, ha részletezni kezdik ezt a furcsa szerelmi – vagy milyennek nevezzék –, ezt a különös történetet, amelynek utóéletébe Immár mi is, immár ők is benne éltek, valóságos szereplői lettek. Így látták ezt, s szó ami szó, tetszett nekik, hogy egy kis közösség beavatja s beleszövi őket fura titkaikba, ámde sehogy se fért a fejükbe, miért, Na de vajon miért ez a dacos kibeszélés-kényszerűség, miért ez a néha kihívó modor, a provokáló hangerő, amikor folyton arra is ügyelnek, meg ne hallják már az érintettek, azok, akik Ekkor pedig már csak díszletként voltak jelen, a látszat azt mutatta, már csak ímmel-ámmal tartják kezükben a poharat, csak azt lesik, Mikor lesz legalkalmasabb lelépni, Mikor kezdődik már el a vendég-danolásztatás, Ez a szépen formálódó félrészegség mikor kezdi meg önálló életét, A francba – igen, ez ült Erika és Józsi arcán. Úsztak a Borocskák zamatain – amint Kődöböczünk megjegyezte –, meg ugye A tüzein és szédületein – ahogy Tunyogi mondta –, ám ez nem gátolt meg senkit abban, hogy a különösségekhez közelebb, hogy Mindezekhez igazán közel kerüljünk, hiszen sok esetben Nem az ész természete, A mérnöki pontosság útépítő ereje viszi az embert közelebb az igazsághoz, s így aztán a valósághoz – mondta Takáts-Kis, és kortyolt egyet, csettintett is hozzá –, nem bizony, Hanem a szabad lélek szabad kedve,

szabad fel-fellebbenése, de hogy aztán mire gondolt valójában, most még nem tudta meg senki, hiszen őt magát is magával ragadta Fodor Ágnes újból suttogásra fogott hangja, legfőképpen az, miszerint Kristofóri Dánielt egyszer csak megfoghatatlan titokzatosság s tisztelet kezdte övezni, Ő maga sem úgy beszélt már, amint régen, hanem Mindig csendesesen, mintha csak nem is ő szólna, hanem csupán közvetítene. De voltak, állítólag voltak, akik egyszer-kétszer neki-nekirugaszkodtak, hátha sikerülne Beazonosítani ennek a változásnak az okát, hogy hát Egészen bizonyos: a hirtelen jött szerelem, a váratlanul rátört beteljesülés az, ami megzavarta, Ez az, ami elvette az eszét szegénykémnek – Lám, az udvarlást is abbahagyta –, vagy A bánat fogja elepesztani, hogy elvitték előle Erikát, mert azért bárki bármit mond is, Erikánál vonzóbb, csinosabb és kívánatosabb lányt nem találni a környéken – ilyesfélékkel próbálkozott meg pár Okos elemző, ámde aztán mindent elsöpört az, amit Nem az ész, hanem a Bolond lélek talál ki magának – mondta Takáts-Kis Zsolt később, mikor Fodor Ágnes gondolatait, de leginkább a Stecz Juli különös történetkéjének történetét részletezte.

3

Bolond lélek – ő, a szabad magánakvalóság! Ez a legtöbb – Legörökebb, ahogy Szedlákovics mondta, és mosolygott huncutul, a haja össze-vissza Lisztferencezett, amiként Cseri egyszer megjegyezte –, ez a legszebb! Csak hát persze a bolondnak kizárólag abban a bizonyos értelmében, ahogy nem vonatkozik – mert nem vonatkozhat – rá semmilyen szabály és törvény, hiszen ő maga az; ahogy mozdul, amint alakul, amiképp megnyilatkozik magának, és a magánakvalóságában mások előtt is feltárja természetét – hát az maga a szabály, a törvény. Igenis, hogy Bolond lélek, az kell, ha valódi, igazi, ha már a nagybetűs Megértés felé törekszik valaki, hogyha meg akarja érteni például, mi miért történt, és miért éppen úgy történt a folytatásban, annak a bizonyos délutáni ordibálásnak a folytatásában, amikor Szpivák József Alaposan beolvasott Kristofóriéknak, méghozzá a saját otthonukban teremtette le a barátait, majd a Neszenekeddel s a Gyönyörűvel elviharzott, hogy aztán már soha többé ne legyen közöttük béke, egyetértés, hogy a régi barátság érzését lassan valóságos gyűlölet váltsa fel, mintha ez a kettő nem is kettő, hanem egyetlenegy érzés lenne, csak most épp egy másik arcát mutatná meg a világnak – Ó, Istenem, milyen is az ember! Segített tehát a Borocskák zamata, tüze, szédülete, s bizonyára segített valami más is – ki tudja –, de amikor már Jól benne jártunk az éjszakában, felesleges volt a vendéglátók közül bárkinek is bizonygatnia, hogy hát a vándi harang akkor este tényleg megkondukt magától, s azon

se mosolygott senki, amikor a muslicarajról kezdtek beszélni. Miért lenne bolondság? De miért lenne képzelődés, babonaság, hogyha valami titok vagy erő, hogyha valami – Én nem tudom mi – sok ember lelkében, egész meggyőződésében egyetlenegy összefüggő rendként mutatja magát, ha ott, a Szpivákék teraszán megtörténtek percei, a vándi harangkondulás, valamint szegény Vápa kutya szerencsétlensége valamilyen láthatatlan, megfoghatatlan és érthetetlen szabály, törvény megnyilvánulása – Ne felejtjük: egyidejű, ennek a három dolognak egyidejű megnyilvánulása, amint Szedlákovics is már a teszédi elbeszélőket kívánta segíteni –, miért, Vajon miért lehetetlenség ez, kérdezték a teszédiak szinte valamennyien, Takáts-Kis szerint költőien, vagyis akként, hogy arra csak egyetlenegy válasz érkezhett volna, de a döntő érv ezt már ugyancsak Elfeleslegesítette – amint Cseri mondta. Mert a döntő érv, a muslicaraj különös viselkedése annyira életszerű volt – Ez a negyedik, a legvarázslatosabb titka ennek a dolognak, amint Takáts-Kis Zsolt közbeszúrta –, annyira természetes, hogy megtörtént, hogy ebben az időben gyűltek egyetlen hatalmas rajba, igen, életszerű volt e pinduri kis lények egységesülése, Hiszen tudjuk: mennyi lenyűgöző tudás szorul a halakba, madarakba, növényekbe, állatokba, s ki ne látta volna már, amint ezek a különös kis apróságok röpködnek a fenyők fölött – Legalábbis erre, mifelénk, ezt így csinálják, amint Stecz vetette közbe, s kacagott is hozzá –, Ezek a kis pindurok, a kicsiségek úgy táncolnak, mintha le- és felfelé szökdő, ez a furcsa, körkörös, de mégis függőleges ugrabugrásuk valamilyen húzó, magasba emelő, valamilyen útmutató, úttörő kis előfutára kívánna lenni valaminek, avagy ahol ezek megjelennek, s elvégzik a munkájukat, ezt az ugrabugrást, hát ott bizony Valamilyen égi s földi kapcsolatfelvétel-szerű dologról lehet beszélni – mondta Stecz Juli, és Takáts-Kis meg Szedlákovics ekkor úgy néztek a háziasszonyukra, Ahogyan a szentekre szokás. De hogy aztán Ezen nézés, vagy valami egyéb hatás miatt ötlött fel Egy régi emlékem, egy réges-régi problémám nekem: egy fura kérdés s válasz, nem tudni, hogy ez a nézés bátorította-e fel a Julit, vagy a borocskák zamata, tüze, szédülete biztatta őt: Kristofóri Dániel esete kapcsán hadd említse már meg azt is, ami őt a fenyőfákhoz fűzi, ami őt egészen kicsi gyerekkorától kíséri, na szóval: az ok, az nem deríthető ki, mert ők már csak arra lettek figyelmesek, Lessük a Juli szavát, hogy hová, merre fordítja a beszéde irányát, hogy hát előbb-utóbb csak kiderül, mi a gondja, s miért öröközöd hát a fenyőfa, Legalábbis errefelé – amint Cseri megjegyezte. Nos, a történetke – futott neki messziről Juli –, ez az ő első összefüggő emléke, mely életében komoly nyomot hagyott, olyan mélyet, hogy még most is látja, amint ott ül dédapja ölében – Alig akad ember,

akihez a sorsa ilyen kegyes, hogy ezt megadja neki – igen, ő most is látja, amint figyeli a sárgás-őszes bajusz alatt formálódó szavakat, hogy Jányom, ez a kis történet, ez még akkoriban esett meg, amikor tán még ez a Gyenge Szugoly – ahogyan a régiiek nevezték –, amikor még tán ez a csodadomb se hallott semmilyen magyar beszédet, nemhogy Vánd vagy Teszéd létezhetett volna, igen, Juli most is tisztán hallja ezt a mondatot, de legeslegerősebben a ringatást, az elszédítő boldogságot érzi, amint lassan elősorjáztatja azokat a sárgás-őszes szavakat: Amikor Krisztus Urunk itt járt még ezen a földön, nem nagyon szerették: nem értették, Jányom, nem értették őt az emberek, a martalócok pedig el akarták fogni, no, hát ekkor Nem talált szegénykém sehol menedéket, mert az egyik fa ezért, a másik pedig azért nem merte őt elrejteni, nem vállalta elbújtatását csupán egy Ginyera – De hogy tudta mondani ezt a ginyerát! – csupán egy ginyera fenyő. Ámde hiába volt bármilyen kis csenevész, vagy ritkás ágú: ginyera ez a picike fenyőfácska, Úgy elrejtőztette Krisztus Urunkat, de úgy, mintha a föld nyelte volna el, Nem vót annak akkor se híre, se hamva. Állítólag ő maga is meglepődött, a kis fácska igen meglepődött ezen, hogyan sikerülhetett neki, de Krisztus Urunk nem szólt akkor semmi egyebet, a veszély elmúltával csak egyetlen gondolat, egyetlen mondat hagyta el a száját, s éppen ez az, amire a Stecz Juli azóta sem tud visszaemlékezni. Pedig Gyönyörű volt, elmesélhetetlen, amit ettől a mondattól akkor érzett! Egyszerű, világos, érthető volt akkor számára, a Juli most is érzi, amint Dédipapó sárgás-őszes szavai hirtelen értelemmé állnak össze, most is érzi, amit ott, a ringatásban hirtelen megérezett, hogy hát Krisztus Urunk örökzölddé teszi meg a gyenge fácskát, Mind, az összes fenyőfánkat, mindörökre, de a boldogságos ringatást valami más – az a bizonyos elfelejtett mondat –, az tette olyan kerekké, gömbölyűvé, valami: az értelem, amire nem és nem tud visszaemlékezni. Most is csupán halványka derengést érez, csupán különálló szavakra emlékszik, szertefoszló hangulatra, hogy hát ami gyengeség, csak az az igaz, s az az igazi erő, vagy hogy a végső győzelem mindig a gyengeségé, nem tudja, de annyi bizonyos, hogy Dédipapó sárgás-őszes szavakkal beszélt – hogy így fejezze ki magát –, és minden tiszta, világos volt, egyszerű, igaz: Akár egy jól sikerült gyertyagyújtás – mondta Juli, és az aranyárga aromából kortyintott egy picikét, majd Motyogott valamit maga elé, de azt nem hallották, Nem értették, Takáts-Kis szerint valami ilyesfélét: Gyengének maradni, mint egy gyertya lángja – egy kecses fenyőfaforma? – csak sosem feledni: pusztító tűz, ami ezt a gyengeséget adja; Vagy ha nem ezt – akkor sajnálja, de ő sem tud mindenre visszaemlékezni.

Okos volt a Júlia, Hogy szépecskén kitért, mert segített vele. Mert tényleg fontos volt e különös kis történet, még akkor is, ha Sunyóék meg Pihorék

egy páran Zagyvarékolásnak mondták. Persze Cseri adta szájukba a szót, de ugyanakkor Látható volt: nem kívánt Ezekhez csatlakozni – Engemet is, Krisztinát is érdekelte már, na, hová lyukadunk ki –, s Szilvia is örült, hogy a Sunyó Jól elvan magának: Biztosan lazázik, biztos most szívta el a cigije másik felét, úgyhogy nyugodtan Időztünk újra abban a bizonyos délutánban, így, a Stecz Juli kis kitérője után Tényleg közelebb kerültünk valamihez, érthetőbbé vált az, ami első pillantásra megérthetetlennek tetszett, az, amikor öreg Szpivák József fogta magát és a Neszenekeddel, no meg a Gyönyörűvel elviharzott: azt se hagyta, hogy egy vándi kocsi felvegye, egészen biztos, Ki akarta gyalogolni magából a mérgét, Vagy piás volt, azért nem a csónakos motorral hajtott Vándra, s ezért nem ült be a felcser kocsijába, gondolta, ha gyalogol, ha elfárad, hát el is nyüvi, elhasználja, elpusztítja, ami felmérgecsinálta. Ámde ez aligha sikerült neki, mert hogyha így lett volna, akkor ott, a Falukútja felett lévő, ott, a régi teszédi házuk előtt haladva el egészen biztos, felnéz, odapillant, mi újság a régi portán, és ha felnéz, akkor azt is látja, miként táncolnak a muslicák, hogy Mekkora egy oszlopba verődve táncolnak a fenyőjük fölött a muslicák, Mintha a Vándon megjelenők megsokszorozták volna magukat, sőt: Mintha csak most találták volna meg a létezésük valóságos célját, olyan szenvedéllyel törtek és mutattak utat felfelé: az égbe – na, hogyha ezt látja Szpivák, bizonyára tüzet rak alájuk, mellettük, vagy kitalál valami egyebet, valami ennél is erősebb dolgot: nemcsak szétkergeti, hanem mind egy szálíg kipusztítja őket, pláne, hogyha azt is megsejti előre, miféle egy csapdába kerül Egy ilyen hülyeség, egy Ilyen marha babonáság miatt, amely úgy szakadt rá, mintha tényleg bolondokházába került volna, úgy érezte, Tényleg örültekkel vagyok körülvéve.

De hát Szpivák akkor se nem látott, se nem hallott, erős volt, hatalma volt és dühös volt, Hogy ez a tetves népség mit ki nem talál, hogy neki mennyit kell ezekkel bajlódnia, Ez egy utolsó, egy irigy pletykanépség, Most már tényleg elegendem van, Szartig vagyok ezekkel a tetves parasztokkal, Tessék: tegyél jót velük, Tartsál barátot, Pátyolgasd a gyerekeit – Józsikám, segíts már, légy szíves, a Daninak, tudod, abba, a mezőgazdaságiba, egy diploma azért mégiscsak diploma, látod: a növények a mindene –, hát hadd barátkozzanak a kicsik, A múlt örökre elmúlt, hiszen övék a jövő, s Erre fel: tessék! Se nem látott, se nem hallott, amiközben futótűzként ment a hír – Naná, hogy Berta mama volt a főkolompos –, hogy hát állítólag Ott, a Szugoly tetején, alighogy elviharzott mellette Az ideggörcs Szpivák, Na, hogyha azt láttátok volna, mekkora egy oszlop vót ott: Felig ért: az égig ért, Ez nem véletlen, Először a Dani feje fölött Tiszavándon, aztán meg a régi Szpivák portán,

Ennyi véletlen egyszerre még a világ fennállása óta nem fordult elő, Na, ezt még talán Zákány tisztelendő úr se tudja rendesen megmagyarázni, s így tovább, és így tovább. Egészen addig, amíg másnapra az egész környék tudott valamit A Szugoly ősi erejéről, hogy A Szugoly Dánielt magához hívta, hogy a Vápa kutya feláldozta magát kedves gazdájáért, De hát el lehet képzelni, mit csinált volna az Erikával, hogyha nincs megköteve, hogyha elszabadult volna, azért lendült át a kerítésen, Megzavarodott, hogy ez az Eri megrontja a Dánielt, hisz – Tudjuk – senkit a környéken, senkit, soha még csak meg sem ugatott a jámbor lélek, de az Erikát azt mindig szét akarta tépni, Ezért ideggörcs a Szpivák, Hm, a kutyák megérzése mindig biztos, Mert a teraszon, az nem nász vót, miközben az vót, hanem lelkek harca, Nem női és férfi lélek harapott egymásba, amikor a dolgok egyszerre mozdultak s összeértek, nem bizony, hanem egy Boszorkány – vagy hogy is mondják –, démon s angyal csapott össze, Na, ha a Vápa rárontott vón', hogyha ekkor Erikára ráront, hát a vérit bizton kiereszti, Hiába mászta meg Erika a Danit, nem zavarta össze a kis Harapdálós ribanckája, az a fiú tiszta maradt, Dehogy vót a' beteg, mikor ugratták a férfaink, dehogyis, csak Nem akart a nőekkel bajmolódni, Másra született ez, Most már mindent értünk, azért hagyta el A menyasszonya-félét is – ilyenek, és még ezeknél is merészebb tudással terjedt, futott szét a hír. Mert Berta mama Akkor éjjel szemernyit sem pihent, ő egy szemhunyasnyit sem aludt, de Magduska se, Jolika se bírta magával: Házról házra jártunk, ment a hír, futott a hír, hogy Mi az igazság ebben a különös dologban, hogy hát valójában Kiújult a régi harc, Most megint meg fog küzdeni a gonosz és a jó, mert úgyis hiába beszélnek kommunizmusról meg új világról, szabadságról, igazságról, Ez csak fából vaskarika, itt az igazság a régi becsületbeli dolog, hogy Kristofóriéké volt a Szugoly, úgy bizony, a Kristofóriéké, de még mi mindent tud Berta mama erről a kis csodadombról, csak mindeddig nem akart beszélni róla, ámde Most az egyszer leszarom a besúgókat, menjenek és jelentsenek fel, hogy minden Vámhivatal-féle kiruccanásukról tudok, minden hortenzia-lehugyozást láttam, minden okádékot –: Áh, elegendem van ebből a Szpivák-feszítésből, igenis, most már kitergeti a régi szennyest! Sose volt az övék ez a gyönyörű és nem is kicsi porta, azt ők csellel, erőszakkal vették el a Kristofóriéktól, mármint hogy a dédapák ifjúkorában, és hogy Ránk jött ez az új világ, a kolhozával, mindenével, dehogy mertek Kristofóriék egy szót is szólni, Meg se nyikkantak szegények, lapítottak, de a senkiből lett valakik Lám, nem is tudtak mit kezdeni azzal; mindjárt új ház kellett nekik, emeletes téglaház terasszal, nagy hodállyal, amit nappalinak hívnak, hogy a Vámhivatal mindig szomjas elvtársai jól elférjenek. Hogy legyen hol ápolni

azt a Megbonthatatlan szovjet és magyar határmenti barátságot, legyen honnan leokádni s lehungyozni majd a krizantém- és hortenziabokrokot: Áh, pfuj, a bele jön ki az embernek, ha csak beszél róla, nem, ha látja, Nem is jó ezt ilyen részletesen újra felidézni – kezdtek mondani egy páran –, miközben pedig a Borocskák zamata, tüze, szédülete egyre messzebb vitte, elsodorta ezt a társaságot. Vendégestül, házigazdástul csak vitte, vitte őket, vitte beljebb, vitte feljebb, megemelte, alább eresztette, megforgatta, táncoltatta, vitte őket oda, Ahol most a Kozma és a Pflumm lehet, és Elvitte a külön-külön élvezkedő Kisséket és Koleszárékat is valamerre – ahogy széparcú Skirecki Margit megfigyelte. Egyre kevesebben lettek, ugyanakkor Egyre zsúfoltabbnak éreztük a helyet, mintha lassan mindenki magával kezdett volna csak törődni, úgyhogy vitte Kovácslivit is a maga módján, nemcsak vitte, repítette haza, mert Eszembe villant, hogy a listát, szentisten, azt otthagytam az otthoni ruhámban, olyannyira Összekuszálódott itt a kétezerhármás esztendőnk azzal a bizonyos ezerkilencszáz-hatvannyolccsal, majd a 'hetvenkettessel, az ezerhétszázhármás Kard is mintha ide-idevilágított volna, de az ezerkilencszázhuszas évek utáni Turulkarmok szintén át meg át szurkálták ezt a Szóködöt – ahogyan Krisztina mondta és leste, lesz-e valamilyen észrevétele a mesterének: Cserinek, de az csak félrefordult, s kicsit elhúzta a száját –, hogy majd aztán reggel újra Változatlan magakelletéssel-csábítással jöjjön elő ez az egész különös történet, hogy ők így induljanak neki, hogy ezzel vágjanak neki a harmadik itteni napnak, s ezzel együtt érkezzenek meg arra a helyre, mitől Nem is tudjuk, mit reméltünk. Hogy ők egyszer csak már ott legyenek, ott, a kiindulópontnál: Európa közepénél, hogy ők ott gondolkodjanak el valamin, ami előttük is, mögöttük is – Éreztük, hogy megint megkeres –, mi előttük is, mögöttük is, alattuk is, felettük is, jobbra tőlük, balra tőlük, itt is, ott is: Környös-körül – ahogy Szanyikati mondta este –, mindenfelé jelentkezett, s mégis tudták – Éreztük! –, hogy nincs emberi szem és fül, és nincs emberi orr és szája, sőt emberi bőr, ujjbegyek sincsenek, semmi sincsen, ami kimutatná létezését, s mégis Rátapadt – amiként Takáts-Kis Zsolt mondta áhítattal –, Rátapadt az összes testi-lelki idegvégződéseinkre: megfogta ezeket a harminchatokat, majd nyomban elengedte, hogy még tán egy álomnál is tünékenyebb emlék maradjon utána; megfoghatatlan és kibeszélhetetlen – Szedlákovics szavaival szólva: Mint egy elfelejtett mese bája, hogy hát Hol volt, hol nem volt, az egész világ otthona volt, de csak ennyi –, ezért aztán ők, a Magyar Nova Futurások Európa közepénél is csak mosolyogtak, mosolyogtak, azaz: visszamosolyogtak arra, ami itt fogadta őket.